

Privatno arhivsko gradivo u hrvatskoj i inicijativa nevladinih organizacija

HEĐBELI, Živana, *Private Archival Records in Croatia and Non-Governmental Organizations' Initiative*. *Atlanti*, Vol. 17, N. 1-2, Trieste 2007, pp. 223-232.

Original in Croatian, abstract in English, Italian and Slovenian, summary in English

Key words: *Private archival records, Republic of Croatia, legislation, non-governmental organizations*

In this paper author will give Croatian legislation relevant for private archival records. Also, the ini-

Uvod

1990. g. Republika Hrvatska (RH) je ukinula jednopartijski sistem, prešla na tržišnu privredu, promijenila dosta propisa i postala samostalna i suverena zemlja. RH je zemlja u tranziciji u kojoj su provedene brojne reorganizacije uprave¹, te je došlo do niza promjena koje su zahvatile, na posredan i neposredan način, i područje arhivske službe². U arhivskom zakonu iz 1997. g., u odnosu na prethodni, Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima iz 1978. g.³, bitna su novost odredbe koje se odnose na privatno gradivo⁴.

Legislativa

*Ustav RH*⁵ određuje da stvari od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za RH, imaju njezinu osobitu zaštitu. Odredbe Ustava pobliže su određene arhivskim zakonom i provedbenim propisima.

*Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*⁶ uređuje zaštitu i uvjete korištenja, čuvanje, uporabu i obradu arhivskoga gradiva, javnu arhivsku službu, te nadležnosti i zadaće arhiva. Arhivsko je gradivo od interesa za RH i ima njezinu osobitu zaštitu. Arhivsko i registraturno gradivo zaštićeno je bez obzira na to u čijem je vlasništvu ili posjedu, odnosno kod koga se nalazi, te je li registrirano ili evidentirano. Na zaštitu arhivskoga gradiva primjenjuju se i propisi o zaštiti kulturnih dobara. Arhivsko su gradivo zapisi ili dokumenti koji su nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba u obavljanju njihove djelatnosti, a od trajnog su značenja za kulturu, povijest i druge znanosti, bez obzira na mjesto i vrijeme njihova nastanka, neovisno o obliku i tvarnom nosaču na kojem su sačuvani. Arhivsko gradivo nastalo djelovanjem i radom pojedine pravne ili fizičke osobe čini cjelinu (arhivski fond) i u načelu se ne može dijeliti.

Privatnim arhivskim gradivom smatra se arhivsko gradivo nastalo djelovanjem privatnih pravnih i fizičkih osoba, ukoliko nije nastalo u obavljanju javnih ovlasti ili u obavljanju javne službe i ako nije

1. O stanju uprave vidi *Dokumenti: Strategija razvika Republike Hrvatske*, «Hrvatska javna uprava», 2001, m. 3-4, str. 659-745; *Modernizacija hrvatske uprave*. Zagreb: Društveno veleučilište u Zagrebu, 2003.

2. Arhivi, kao tijela s javnim ovlastima, spadaju u upravu u širem smislu te riječi.

3. Vidi *Arhivi i arhivsko gradivo: Zbirka pravnih propisa 1828-1997*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 1998, odnosno NN 25/1978, 47/1986, 47/1989.

4. Za privatno gradivo u RH vidi: Ž. Hedbeli, *The Status of Private Archive Records According to the New Croatian Archival Legislation. The private Archives and Archival Materials in the Central and East European Countries: Materials of the International Conference Madralin, October 8-11, 1998*, Naczelna Dyrekcja Archiwow Panstwowych, Warszawa, 1999., str. 63-68; Ž. Hedbeli, *Privatno arhivsko gradivo*, «Arhivski vjesnik», 44(2001), str. 93-101; M. Lučić, *Arhiv i nevladine neprofitne organizacije: nadzor nad udrugama i akvizicijska politika*, «Arhivski vjesnik», 46(2003), str. 53-67; Ž. Hedbeli, *Privatno arhivsko gradivo u Republici Hrvatskoj. Zbornik referatov 22. zborovanja Arhivskega društva Slovenije in Pokrajinskega arhiva Maribor: Varstvo arhivskega gradiva privatne proveniencije*. Murska Sobota: 2005. Arhivsko društvo Slovenije, Pokrajinski arhiv Maribor, 2005., str. 83-86.

5. Pročišćeni tekst, Narodne novine br. 41/2001 (NN, službeni list RH, besplatno su dostupne na: <http://www.nn.hr>).

6. NN 105/97, 64/00.

u državnom vlasništvu. Hrvatski državni arhiv (HDA) utvrđuje popis imatelja arhivskoga gradiva u privatnom vlasništvu za koje po svojoj stručnoj ocjeni utvrdi da je od interesa za državu. Privatno arhivsko gradivo upisuje se u Upisnik vlasnika privatnoga arhivskog gradiva, kojeg vodi HDA i u njega se unose i broj i nadnevak rješenja o proglašenju gradiva dijelom spomeničke baštine. Na stvaratelje i imatelje privatnoga arhivskog gradiva na odgovarajući se način primjenjuju odredbe zakona o javnom arhivskom gradivu, osim ako zakonom nije drukčije određeno. Imatelji privatnoga arhivskog gradiva koji iz bilo koje osnove čuvaju arhivsko gradivo ili pojedinačne dokumente trajne vrijednosti, obavezni su:

- obavijestiti nadležni državni arhiv o posjedovanju gradiva,
- čuvati gradivo i poduzimati mjere potrebne za njegovo sigurno čuvanje i zaštitu,
- srediti gradivo i izraditi popis,
- dopustiti ovlaštenoj osobi nadležnoga državnog arhiva da pregleda gradivo i po potrebi provede sigurnosno snimanje.

Ukoliko imatelj privatnoga arhivskog gradiva nije u mogućnosti srediti gradivo i izraditi popis, dužan je dopustiti nadležnom državnom arhivu da to učini o svom trošku.

Ako imatelj privatnoga arhivskog gradiva nemarno ili nestručno čuva gradivo, tako da postoji opasnost da ono bude oštećeno ili uništeno, pa ni nakon opomene nadležnoga državnog arhiva u ostavljenom roku ne osigura uvjete za pravilno čuvanje i stručno održavanje arhivskoga gradiva, nadležni državni arhiv može rješenjem odrediti da se arhivsko gradivo preda arhivu na čuvanje dok imatelj ne dokaže da je osigurao propisane uvjete, i to rješenje izvršiti.

Vlasnik privatnoga arhivskog gradiva može ga pohraniti, darovati ili prodati državnom arhivu. Privatno arhivsko gradivo koje pohranom, darovanjem ili kupnjom dođe u posjed državnoga arhiva, pristupačno je za korištenje pod uvjetima i na način koji vrijede za javno arhivsko gradivo, ako nije drukčije utanačeno u ugovoru, odnosno u ispravi o predaji gradiva državnom arhivu. Vlasnik, koji je gradivo pohranio u državnom arhivu, zadržava sva prava na gradivo ako ugovorom o pohrani nije drukčije određeno. Državni arhivi imaju pravo prvokupa arhivskoga gradiva u privatnome vlasništvu. Vlasnici privatnoga arhivskog gradiva, koji namjeravaju svoje gradivo iznijeti iz RH, dužni su, bez obzira jesu li upisani u Upisnik vlasnika privatnoga arhivskog gradiva, zatražiti odobrenje koje rješenjem izdaje ministar kulture.

Proizvođači filmova namijenjenih javnome prikazivanju, bez obzira u kojoj su tehnici filmovi snimljeni, dužni su u prvoj godini prikazivanja filma predati HDA jednu nekorisćenu kopiju svakoga proizvedenog filma s odgovarajućom dokumentacijom (scenarij, knjiga snimanja, ispis dijaloga, plakat i izbor fotografija). Godinu dana nakon snimanja filma proizvođač je obavezan predati na trajno čuvanje izvorno gradivo snimljenoga filma (originalni negativni slike i tona). Uvoznici filmova obavezni su po isteku licence filma predati HDA najbolju kopiju svakoga filma, uvezenoga za javno prikazivanje. Uvoznici videokazeta obavezni su predati HDA arhivu na traj-

tiative of certain non-governmental organizations and eminent activists regarding preservation and arrangement of NGOs' records will be presented.

HEĐBELI, Živana, Archivi privati in Croazia ed iniziative di organizzazioni non governative. Atlanti, Vol. 17, N. 1-2, Trieste 2007, pp. 223-232.

In questo lavoro l'autrice parlerà della legislazione croata in materia di archivi privati. Inoltre verranno presentate le iniziative di alcune organizzazioni non governative e di eminenti archivisti riguardanti la conservazione e la tenuta dei documenti di organizzazioni non governative.

HEĐBELI, Živana, Zasebni arhivski dokumenti v Hrvaški in nevladna pobuda nekaterih organizacij. Atlanti, Zv. 17, Št. 1-2, Trst 2007, str. 223-232.

V pričujoči razpravi avtorica razčlenjuje hrvaško zakonodajo, ki se nanaša na zasebno arhivsko gradivo in razčlenjuje nekaj vprašanj, ki nastajajo pri tem. Prav tako avtorica prikazuje hotenja nekaterih nevladnih organizacij in nekaterih posameznikov, ki se zavežemo za urejanje in zaščito tistih arhivov, ki ne spadajo v vladne organizacije.

SUMMARY

In the year 1990 Republic of Croatia (RC) has abolished one-party system, accepted market economy, changed many regulations and become independent and sovereign country. RC is country in transition where many changes happened, which influenced, directly or indirectly, field of archival service. In archival law from the year 1997 essential novelty are clauses concerning private records. The RC's Constitutions decrees that objects of particular cultural, historical, economical and ecological importance, that are defined by the law to be of interest for RC enjoy its special protection. The Constitution clauses are more precisely defined by archival law and regulations.

Law on archival records and archives regulates the protection and conditions of consulting, preserving, using and processing archival records, public archive service, and archives' responsibilities and tasks. Private archival records are considered archival re-

cords created through activities of private legal or physical person, unless created in execution of public authorities or public service or owned by the state. The State Archives of Croatia (SAC) establish a list of owners of privately owned archival records being professionally determined as of interest for the state. Private archival records are entered in the Register of Private Archival Records Owners. The Register is kept by the SAC and, among others data, number and date of decree proclaiming the records a part of the cultural heritage are entered. Provision of this Law on public archival records are in an adequate way applied to creators and owners of private archival records if it is not otherwise regulated by this Law. Owners of private archival records authorized on any basis to preserve archival records and single documents of permanent value are due to:

- *notify a competent state archives about the possession of the records,*
  - *preserve records and take measures needed for their safekeeping and protection,*
  - *arrange records and make a list,*
  - *permit the authorized professional of a competent state archives to examine the records, and if necessary to carry out the security filming.*
- Unless the owner of private archival records is not in a position to arrange records and to make a list, he shall permit it to be done at his expense by a competent state archives.*

If the owner of private archival records preserve the records carelessly or unprofessionally, and therefore there is a danger for it to be damaged or destroyed, and if even after the warning issued by the competent state archives and within a given term he fails to ensure conditions for proper preservation and professional maintenance of archival records, the competent state archives may decree the archival records to be transferred to an archives for preservation up to the time the owner proves that the conditions have been ensured and execute the decree.

The owner of private archival records may deposit, donate or sell it to the state archives. State archives have a right of the first offer to privately owned archival records.

The whole country, its administration and public services, as well as private bodies, do not have enough knowledge and experience with private property. Difficulties arises also from the fact that broader

no čuvanje po jednu kopiju svakoga uvezenog filma.

Arhivska služba obavlja se kao javna služba obvezno na cijelom području RH. Arhivsku službu obavljaju, kao javne ustanove, HDA, područni državni arhivi, te arhivi jedinica lokalne samouprave i uprave. Određene poslove arhivske službe mogu, kao ustanove, obavljati specijalizirani arhivi i privatni arhivi. HDA, kao središnji i matični državni arhiv, obavlja arhivsku službu u odnosu na arhivsko i registraturno gradivo državnih tijela, državnih i javnih ustanova i poduzeća, te pravnih osoba, obitelji i pojedinaca, čija se djelatnost prostirala ili se prostire na čitavom ili većem dijelu RH, odnosno koja ima značenje za RH. Specijalizirani arhivi i privatni arhivi (sveučilišni arhivi, gospodarski arhivi, arhivi vjerskih zajednica, arhivi banaka i dr.) mogu prikupljati i čuvati arhivsko i registraturno gradivo nastalo radom svojih osnivača i drugih domaćih pravnih i fizičkih osoba.

HDA, uz ostale zadaće, vodi Upisnik vlasnika arhivskoga gradiva RH u privatnom vlasništvu.

Arhivsko gradivo koje se čuva u državnim arhivima, u smislu Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima ("Narodne novine", br. 25/78 i 47/86), arhivsko gradivo nastalo do 31. prosinca 1990. za koje je po istom Zakonu postojala obveza predaje arhivima i arhivsko gradivo bivših društveno-političkih organizacija, državno je vlasništvo i smatra se javnim arhivskim gradivom prema odredbama ovoga Zakona. Privatna i druga poduzeća, i ustanove, nastala pretvorbom, koja su do pretvorbe bila društveno, odnosno državno vlasništvo, mogu arhivsko gradivo što su ga preuzela pretvorbom, a potrebno im je u obavljanju njihove osnovne zadaće, zadržati najdulje deset godina nakon isteka kalendarske godine u kojoj je izvršena pretvorba. Relevantne pravne osobe dužne su navedeno gradivo osigurati od uništenja i oštećenja, te su ga po isteku predviđenoga roka dužne u sređenom stanju i popisano predati nadležnom državnom arhivu. Ukoliko arhiv nije u mogućnosti preuzeti gradivo, pravna ga je osoba dužna i nadalje čuvati u sređenom stanju.

*Pravilnik o korištenju arhivskoga gradiva*⁷ utvrđuje uvjete, način i postupak korištenja javnoga arhivskog gradiva koje se čuva u arhivima. Odredbe Pravilnika primjenjuju se i na korištenje privatnoga arhivskog gradiva koje se čuva u arhivima, ako nije drugačije utanačeno u ugovoru odnosno ispravi o predaji gradiva.

*Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskog gradiva*⁸ utvrđuje kriterije vrednovanja arhivskoga gradiva, kategorizaciju stvaratelja, izradbu popisa arhivskoga gradiva s rokovima čuvanja, postupak odabiranja i izlučivanja te način uništavanja izlučenoga gradiva. Odredbe Pravilnika odnose se i na stvaratelje i imatelje privatnoga arhivskoga gradiva upisane u Upisnik vlasnika i imatelja privatnoga arhivskoga gradiva.

Kriteriji vrednovanja su kriteriji po kojima se određuje obveza, potreba i interesi te pojedinačna ili šira društvena korist od čuvanja gradiva do isteka ili po isteku određenoga roka. Kriteriji vrednovanja su:

- značenje djelatnosti i funkcija nekoga stvaratelja,
- pravni propisi i standardi koji utvrđuju obveze i rokove čuvanja

7. NN 67/99.
8. NN 90/02.

gradiva,

- potrebe poslovanja i nadzora nad poslovanjem stvaratelja gradiva,
- zaštita prava i interesa pojedinaca ili skupina na koje se gradivo odnosi,
- interes javnosti za uvid u činjenice sadržane u gradivu, odnosno činjenice koje gradivo dokumentira,
- evidencijska vrijednost gradiva, odnosno mogućnost pouzdanog, cjelovitog i autentičnog uvida u djelatnosti tijekom kojih je gradivo nastalo, u jasnom i preglednom obliku,
- informacijska vrijednost gradiva, odnosno postojanje viška podataka i obavijesti u jedinici ili cjelini gradiva u odnosu na druge poznate izvore informacija, zajedno s mogućnostima obradbe i korištenja informacija,
- značenje gradiva za kulturu, povijest i druge znanosti, te
- vrijednost gradiva kao kulturnoga dobra.

Kategorizacijom se utvrđuje značenje cjeline gradiva nastalog djelovanjem pojedinoga stvaratelja za dokumentiranje djelatnosti i funkcija koje stvaratelj obavlja. Kategorizacija je osnova nadzorne i akvizicijske politike, a provodi se za stvaratelje javnoga i privatnoga gradiva. Stvaratelji gradiva razvrstavaju se u tri kategorije:

- prvu kategoriju čine stvaratelji nadležni za utvrđivanje politike, ciljeva i načina obavljanja pojedine djelatnosti te stvaratelji čije gradivo pruža uvid u način, opseg i uvjete obavljanja pojedinih funkcija u okviru iste djelatnosti. Imaju visok ili nadređen položaj na području svoje nadležnosti. Donose ili provode strategije razvoja gospodarskih, društvenih i kulturnih djelatnosti te imaju veliki utjecaj na društvena zbivanja na području svoje nadležnosti.

- drugu kategoriju čine stvaratelji koji su na području određene djelatnosti nadležni za provođenje utvrđene politike i obavljanje tekućih i operativnih poslova, a čiji način i opseg djelovanja nisu dostatno dokumentirani gradivom stvaratelja prve kategorije. To su ustanove manjeg opsega ili nižeg ranga, ograničenijeg područja i funkcionalnog opsega od onih u prvoj kategoriji, ali reprezentativne za pojedina važna područja gospodarskoga, društvenog i kulturnog života. U drugoj kategoriji su i stvaratelji čije gradivo se čuva po načelu reprezentativnog uzorka za stvaratelje jednakoga djelokruga. Izbor se obavlja po načelu podjednake zastupljenosti stvaratelja javnoga gradiva različitih sredina i krajeva.

- treću kategoriju čine stvaratelji čiji su način i opseg djelovanja dokumentirani gradivom stvaratelja prve i druge kategorije. To su manje ustanove ograničenog opsega i niskog ranga koje podupiru a ne utvrđuju ili nadziru funkcije stvaratelja prve i druge kategorije. Informacije o njima u pravilu se nalaze u gradivu većih, nadređenih odnosno matičnih ustanova prve ili druge kategorije.

*Pravilnik o predaji arhivskog gradiva arhivima*⁹ utvrđuje način i postupak predaje javnoga i privatnoga arhivskog gradiva arhivima. Arhivi mogu preuzeti i privatno arhivsko gradivo od pravnih i fizičkih

public is not informed on importance of archives and archival records, complete freedom of private legal persons regarding their records management, and from ignorance of relevant laws. Unclear and unfinished archival laws that, by their spirit, emerged from the socialistic era are problems as well.

Archival service problems are not new. There is not sufficient space to transfer "ripe" records to archival repositories. Archives' workers are problem as well – there are not enough of them, and labor turnover is quite a huge. Majority of archives' workers are persons are trained on the job for work in archival profession, and do not have formal archival high school or university education. Croatian archival service has not enough material and human resources for contact or work with present number of creators and owners of private records, and creators' number will continue to grow.

Croatian archival service has not enough knowledge, understanding and resources for adequate work with private records creators. Archives, or person that deals with private archives records in archives, very rarely understand, or/and are sensitive, for specific status of a certain categories of creators, for example organizations. Vast majority of organizations do not have their own, permanent facilities but hire them, and organizations' tasks are done by volunteers. Organizations have problems in raising funds even for their basic activities, so giving money to employee specialized workers – as archivist are, is mostly not possible, and almost always not a priority.

The State Archives of Croatia, as a central and parent state archives, executes archive service related to archival and current records created by state bodies, state and public institutions and enterprises, and by legal person, families and individuals, whose activity covered or covers the whole or a part of the territory of the Republic of Croatia. The 1989 list of creators of I and II category in the SAC authority covered creators that were active during socialism. Only after 18 years, on April 23, 2007 a new list – categorizations of archives creators in the SAC authority was published.

According to the statistic in the RC in all business branches there are 226.572 subjects. SAC has categorized, as subjects of I and II category 262 public creators and 239 private creators. It is not clear which methodology the SAC has used to select pri-

9. NN 90/02..

nate creators and what criteria have guided the SAC in creators selection. Categorization is not a systematic one and highlights the SAC inadequate knowledge of private records' creators. For example, total of 15 companies are listed in category of economy, 4 of them are film enterprises and 1 makes gramophone records and CD-ROMs (music). There are not firms which produce the most famous Croatian products as Kraš, Podravka, Končara, or Đuro Đaković.

For unknown reasons categorization do not covers some private creators that are quite a lot present in Croatian public, as well as organizations of marginalized and/or socially handicapped groups. Big objection is that categorization is not published regularly so some private creators that were rather important in the first years of the RC beginnings are not covered, or their records in not protected. Categorizations do not covers prominent persons that filled a highest post in the RC. Certainly it should have to be determined that, as a special category, records of all persons – presidents of the RC, presidents of highest executive and legislative bodies, and courts: Croatian Parliament, Government of the RC, Constitutional and Supreme Court, have to be preserved for future generations. In spite of precise obligations prescribed by the law that determines that concepts of regulations should be published in order to enables to users to give their comments, the SAC has not done so. Including creators in making of categorizations would lead to bigger transparency and, I believe, to better presentations of all segments of the RC society for today's' and future generations, which is a basic archives task.

Aware of situation and problems related to preservation of private records, especially non-governmental organizations' (NGOs) records, some NGOs' representatives have had meetings during 2003 and 2004 that resulted with forming the Initiative committee for establishing NGOs' documentation center. The initiative is supported by the National Foundation for Civil Society Development. In the year 2006 non-governmental organization Documenta – Centre for Dealing with the Past published adopted translation of the International Council on Archives manual The Records of NGOs, Memory... To Be Shared. A Practical Guide in 60 Questions. Publications is free of

osoba ako im one takvo gradivo daruju, daju na pohranu (depozit) ili ponude na otkup. Privatno arhivsko gradivo preuzima se u arhiv temeljem pisane isprave (ugovora, razmjene pisama ili oporuke) u kojoj su naznačena prava i obveze stranaka. Ugovor može biti darovni, kupoprodajni ili ugovor o pohrani. Darovni i kupoprodajni ugovor sadržavaju i navod o prijenosu gradiva u vlasništvo arhiva. U kupoprodajnom ugovoru se utvrđuje i cijena gradiva koje je predmet ugovora te način plaćanja. Vlasnik koji je gradivo pohranio u arhivu zadržava prava koja proizlaze iz vlasništva, ako ugovorom o pohrani nije drugačije određeno. Arhivi imaju pravo prvokupa arhivskoga gradiva u privatnome vlasništvu. Osobama koje pronađu ili obavijeste arhiv o postojanju gradiva koje nije zaštićeno ili mu je vlasnik nepoznat, te osobama koje spriječe uništavanje ili oštećivanje takvoga gradiva nadležni arhiv može isplatiti primjerenu naknadu.

*Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva*¹⁰ određuje uvjete čuvanja i zaštite javnog arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva i privatnog arhivskog gradiva za koje je utvrđeno da ima svojstva kulturnog dobra.

*Pravilnik o uvjetima smještaja, opreme, zaštite i obrade arhivskog gradiva, broju i strukturi stručnog osoblja arhiva*¹¹ uređuje minimalne uvjete smještaja, opreme, zaštite i obrade arhivskog gradiva, te minimalni broj stručnog osoblja za obavljanje pojedinih djelatnosti arhiva. Arhiv je javna ustanova ili druga pravna osoba osnovana za obavljanje arhivske djelatnosti sukladno odredbama Zakona o arhivskom gradivu i arhivima.

*Pravilnik o polaganju stručnih ispita u arhivskoj struci*¹² uređuje način polaganja i program stručnih ispita za zvanja u arhivskoj struci. *Pravilnik o stručnom osposobljavanju i provjeri stručne osposobljenosti djelatnika u pismohranama*¹³ uređuje način polaganja ispita za provjeru stručne osposobljenosti djelatnika u pismohranama za zaštitu i obradu arhivskog gradiva i program tog ispita.

*Pravilnik o evidencijama u arhivima*¹⁴ utvrđuje vrste i način vođenja evidencija u državnim arhivima i drugim arhivima obuhvaćenim Upisnikom arhiva u RH. Arhivi su obvezni voditi, između ostalih, sljedeće evidencije:

- Evidencija stvaratelja arhivskoga gradiva na području nadležnosti arhiva,
- Evidencija imatelja arhivskoga gradiva na području nadležnosti arhiva.

HDA, kao središnji i matični arhiv RH, vodi i:

- Upisnik vlasnika i imatelja privatnoga arhivskoga gradiva u RH

Upisnik sadržava sljedeće podatke: redni broj i datum upisa u Upisnik, datum, klasu i urudžbeni broj rješenja o upisu u Upisnik, podatke o imatelju, podatke o vlasniku, podatke o fondovima i zbirkama, datum, klasu i urudžbeni broj rješenja o proglašenju gradiva kulturnim dobrom, datum, klasu i urudžbeni broj rješenja o brisanju iz Upisnika,

- Registar arhivskoga gradiva RH koje je proglašeno kulturnim dobrom

10. NN 63/04.

11. NN 65/04.

12. NN 93/04.

13. NN 93/04.

14. NN 90/02.

Registar sadržava sljedeće podatke: redni broj i datum upisa u Registar, osnovne podatke o imatelju/vlasniku arhivskoga gradiva, naziv arhivskoga fonda/zbirke ili cjeline fondova/zbirki, datum, klasu i urudžbeni broj rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnoga dobra.

Kategorizacija stvaratelja arhivskoga gradiva daje aktualne stvaratelje arhivskoga gradiva, I. i II. kategorije, na području nadležnosti HDA¹⁵.

Praksa i problemi

Ustav RH jamči pravo vlasništva, no cijela zemlja, uprava, javne službe, jednako kao i privatne osobe, nemaju dovoljno iskustva i znanja s privatnim vlasništvom. Poteškoće proistječu i iz neinformiranosti šire javnosti o značenju arhiva i arhivskog gradiva, potpune slobode privatnih pravnih osoba glede vođenja uređskog poslovanja, te iz nepoznavanja relevantne legislative.

Domovinskim ratom i privatizacijom počelo je uništavanje arhivskog gradiva, posebice u onim područjima gdje je rat ostavio duboke tragove¹⁶. Dolazi i do uništavanja gradiva privatiziranih poduzeća od strane nezadovoljnih radnika ili prodavača koji prostorije poduzeća čiste od "smeća" kako bi ga pripremili za prodaju. Državni su arhivi i prije osamostaljenja RH poklanjali malo pažnje gradivu privrede i rijetko ga preuzimali, iako se radi o iznimno vrijednom gradivu koje uz podatke važne za pojedince (radni staž, stanarska prava, školovanje...) sadrži podatke vrijedne za razvoj privrede i znanosti Hrvatske, određenog područja, kontakte sa stranim poduzećima i privrednim komorama...

U Hrvatskoj je krajem 20. stoljeća¹⁷, uz HDA, djelovalo 13 državnih područnih arhiva s 9 sabirnih centara¹⁸. Svi su arhivi ukupno koristili 46 zgrada, namjenski prostor je građen jedino za HDA¹⁹ i za DA Karlovac²⁰. 24 zgrade koje arhivi koriste zaštićeni su spomenici kulture, a pitanje vlasništva nad dijelom zgrada nije riješeno (denacionalizacija). Iako predviđeni zakonom, specijalizirani i privatni arhivi ne postoje.

Problemi arhivske službe nisu novi.²¹ Uz nedostatak prostora za preuzimanje "zrelog" gradiva veliki problem arhiva su djelatnici - nema ih dovoljno, a fluktuacija radne snage je velika.²² Arhivski su djelatnici, u ogromnoj većini, osobe koje su priučene za rad u arhivskoj struci, a ne osobe koje su stekle formalno, arhivsko srednjo ili visokoškolsko obrazovanje. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za arhivistiku²³, nema poseban kolegij za privatno arhivsko gradivo. U arhivima sporadično rade osobe koje se bave isključivo privatnim arhivskim gradivom, a i tada u tu kategoriju spada sve što nije javno arhivsko gradivo - gradivo fizičkih osoba, poduzeća, stranaka..., što zapravo onemogućava kvalitetno sređivanje i opis, ili izradu granskih popisa, specifičnih kategorija privatnog gradiva. Primjera radi navedimo da je u RH registrirano više od 30.000 udruga, oko 110 političkih stranaka i oko 700 sindikata. Hrvatska arhivska služba nema dovoljno materijalnih i ljudskih re-

charge available on the Documenta's web site. Documenta, in cooperation with Ž. Hedbeli, organizes for NGOs across Croatia free courses: "What and how with papers", about how to arrange and describe archival and current records.

Archival records is foundation of memory of whole past of a certain society, state, people, organization and person. Availability of records created by private legal and physical persons to scientists, researchers and to all citizens enables unbiased understanding of our past, intellectual and physical protections of organizations' records, preservation of evidences of their existence and works. To understand properly our own history we need records created by administration, as well as records created by private legal and natural persons. By contemplating and objectively learning from our history we make solid foundation for better future. That is why a full attention has to be paid to the issues of holding and protecting of private records, which is also duty of today's generations towards tomorrow ones. Private records are component and unavoidable part of society memory. Private records are essential source to understand political, social and every other history, specially these of the second half of XX and begging of XXI century.

15. NN 42/2007.

16. Vidi M. Vuković, *Prilog tumačenju Zakona o arhivskome gradivu i arhivima te njegovih provedbenih propisa*, «Arhivski vjesnik», 45(2002), str. 191-197.

17. Vidi J. Kolanović, *Arhivska služba Republike Hrvatske: stanje i izgledi razvoja*, «Arhivski vjesnik», 44(2001), str.11-32.

18. Danas, 2007. g., broj državnih arhiva povećan je na 17.

19. 1913. g. jedno krilo zgrade tadašnje nove zgrade NSK.

20. 1980. g.

21. O problemima vidi B. O. Giler, *Stanje i problemi zaštite arhivske građe i registratorskog materijala van arhiva na području SFRJ*, «Arhivist», (1986), n. 1-2, str. 19-44.; M. Rastić, P. Strčić, *Arhivska služba SR Hrvatske - stanje, problemi, perspektive*, «Arhivist», (1988), n. 1-2, str. 230-261.

22. Vidi D. Hrelja, *Kratki prikaz aktualnih problema Državnog arhiva u Varaždinu*, // Srećanje obmejnih arhivov. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor. 1999, str. 56-60.

23. <http://www.ffzg.hr>.

sursa za kontakt ili rad s tolikim brojem stvaratelja i imatelja privatnoga arhivskoga gradiva.

Arhivi, odnosno osobe koje se u arhivima bave privatnim arhivskim gradivom, vrlo rijetko shvaćaju, i/ili imaju sluha, za specifičan položaj određenih kategorija privatnih stvaratelja, npr. udruga. Ogromna je većina udruga smještena u iznajmljenim prostorima, rad obavljaju volonteri, a gradivo udruga se nerijetko nalazi u domovima članova. Udruge do sredstava za obavljanje svojih osnovnih djelatnosti dolaze teško, te im izdvajanje sredstava za zapošljavanje specijaliziranih djelatnika – kao što su arhivisti, za obavljanje poslova koji ne spadaju u primarne zadaće udruge, najčešće nije moguće, a gotovo uvijek ni prioritarno. Tečaj za djelatnike pismohrana, koji organizira HDA²⁴ stoji 1.800,00 kuna, skripta 100,00, a sam ispit dodatnih 600,00 kuna, ukupno 2.500,00 kuna, odnosno cca 340 eura. Većina udruga jednostavno nema sredstva da svom volonteru/ki, koji se bavi administrativnim dijelom rada udruge, plati takav tečaj, i svakako će – u odabiru na što će potrošiti svoja ograničena sredstva – ista potrošiti na obavljanje svoje osnovne djelatnosti, zbog koje je udruga uopće i nastala.

Veliki su problem i nedorečeni i nejasni arhivski propisi koji su duhom proistekli iz razdoblja socijalizma te dolazi, kako od strane imatelja i stvaratelja arhivskog gradiva tako i od strane nadležnih arhiva, do različitog tumačenja koje su stvarne obveze i prava jednih i drugih. Arhivski provedbeni propisi su terminološki i konceptualno neusklađeni, te npr. Pravilnik o vrednovanju ne odgovara stvarnoj i zakonskoj praksi²⁵. Opći, i granski, popisi gradiva s rokovima čuvanja nisu doneseni, iako je to trebalo biti učinjeno do 3. kolovoza 2003. g. Popise treba izraditi za gradivo nastalo do 1990. g., i za gradivo nastalo od 1990. g., s obzirom da su se, zbog osamostaljenja zemlje i prelaska sa socijalizma na tržišnu privredu, promijenile vrste spisa i dokumenata koje nastaju.

HDA, kao središnji i matični državni arhiv, obavlja arhivsku službu u odnosu na arhivsko i registraturno gradivo državnih tijela, državnih i javnih ustanova i poduzeća, te pravnih osoba, obitelji i pojedinaca, čija se djelatnost prostirala ili se prostire na čitavom ili većem dijelu RH, odnosno koja ima značenje za RH. Popis imalaca arhivske i registraturne građe prve i druge kategorije u nadležnosti Arhiva Hrvatske iz 1989. g.²⁶ obuhvaćao je stvaratelje aktivne u doba socijalizma. Tek nakon 18 godina, 23. travnja 2007. g., objavljena je nova kategorizacija stvaratelja arhivskoga gradiva na području nadležnosti HDA²⁷.

Prema statističkim podacima²⁸ u RH je, u svim djelatnostima, registrirano ukupno 226.572 poslovnih subjekata, od toga 97.662 trgovačkih društava, 82.756 poduzeća i zadruga, te 46.194 neprofitnih pravnih osoba. HDA je u I. i II. kategoriju razvrstao 262 javnih stvaratelja i 239 privatnih stvaratelja.

Nejasno je koju je metodologiju HDA upotrijebio pri izboru privatnih stvaratelja i kojim se kriterijima vodio pri njihovu odabiru. Kategorizacija nije sustavna i pokazuje nedostatnu upoznatost HDA sa stvarateljima privatnog arhivskog gradiva. Tako je npr. u kategoriji gospodarstvo nabrojano sveukupno 15 stvaratelja, od toga 4 filmske i 1 tvrtka koja se bavi snimanjem nosača zvuka (glazba), a nema

24. <http://www.arhiv.hr>.

25. Vidi Ž. Heđbeli, *Prijenos informacija između arhiva i javnosti u Republici Hrvatskoj*, «Atlanti», 2004, n. 1-2, str. 16-33., D. Rubčić, *Stanje i prioritati rada arhivske vanjske službe u Hrvatskoj*, «Arhivski vjesnik», 45(2002), str. 11-17.

26. NN 15/89.

27. NN 42/2007.

28. Statistički ljetopis Republike Hrvatske. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2006.

proizvođača najpoznatijih hrvatskih proizvoda, počev od Kraša²⁹, preko Podravke³⁰ i Končara³¹, do Đure Đakovića³².

Kategorizacija je, iz nejasnih razloga, zaobišla neke privatne pravne osobe, izuzetno prisutne u javnosti RH, poput Transparency International Hrvatske³³, i nezavisnih producenata dokumentarnih filmova poput Factuma³⁴, kao i udruge marginaliziranih i/ili ugroženih društvenih skupina, npr. Iskorak³⁵ i Kontra³⁶.

Velika je zamjerka i to što se kategorizacije ne objavljuje redovito (svakih 3 ili 5 godina), te nisu obuhvaćeni privatni stvaratelji, odnosno nije zaštićeno njihovo gradivo, koji su u ranim godinama nastanka RH imali značajnu ulogu, poput UJDI-ja³⁷ ili Antiratne kampanje Hrvatske³⁸.

Kategorizacija ne obuhvaća ni fizičke osobe, nositelje najvažnijih dužnosti u RH. Svakako bi trebalo odrediti da, kao posebna kategorija privatnih stvaratelja, gradivo svih fizičkih osoba koje su obnašale dužnost predsjednika RH i predsjednika najviših sudskih, zakonodavnih i izvršnih tijela: Hrvatskoga sabora, Vlade RH, Ustavnog i Vrhovnog suda, bude sačuvano za buduće naraštaje.

Zakon o pravu na pristup informacijama³⁹ određuje da su tijela javne vlasti u čijoj je nadležnosti izrada nacrtu zakona i podzakonskih akata dužna objavljivati nacрте tih akata te omogućiti ovlaštenicima prava na informaciju da se u primjerenom roku o njima očituju. Nacrti zakona i podzakonskih akata, pisana očitovanja korisnika i konačni prijedlozi navedenih akata objavljuju se u službenim glasilima ili na informatičkom mediju. Unatoč jasnoj odredbi ovog zakona HDA kategorizaciju nije stavio na javnu raspravu.⁴⁰ Uključivanje stvaratelja u fazi izrade kategorizacije dovelo bi do veće transparentnosti i, vjerujem, bolje prezentiranosti gradiva svih segmenta društva u RH za sadašnje i buduće generacije, što i jeste temeljna zadaća arhiva.

Inicijativa nevladinih organizacija

Svjesna situacije i problema vezanih uz zaštitu privatnog gradiva, posebice onog nevladinih udruga, Ž. Heđbeli se 2003. g. obratila Tinu Gazivodi⁴¹ kako bi se, uz pomoć samih udruga, probleme pokušalo riješiti. Zahvaljujući osobnom angažmanu g. Gazivode, i njegovom ispravnom shvaćanju vrijednosti gradiva nevladinih organizacija (NVO/NGO) Hrvatske nastalog tijekom devedesetih godina 20. st., tijekom 2003. i 2004. g. održano je više sastanka na kojima su sudjelovali predstavnici značajnijih nevladinih organizacija: Hrvatskog Helsinškog odbora⁴², Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek⁴³, Centra za mirovne studije⁴⁴, Građanskog odbora za ljudska prava⁴⁵, UN Centra za ljudska prava Zagreb, Instituta Otvoreno društvo Hrvatska⁴⁶, te Ureda za udruge, odnosno Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva⁴⁷. Inicijativu je uvelike podržala Vesna Teršelič⁴⁸. Sastanci su rezultirali formiranjem Inicijativnog odbora za utemeljenje NGO dokumentacijskog Centra. Jedna do najvećih problema vezano za Dokumentacijski Centar NVO-a je pronalazak

29. Kraš, prehrambena industrija d.d. Zagreb najveći je proizvođač konditorskih proizvoda u jugoistočnoj Europi (<http://www.kras.hr>).

30. Najveća prehrambena kompanije sa sjedištem u srednjoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi. Vlastita poduzeća Podravke nalaze se u 17 zemalja svijeta, a proizvodni kapaciteti u 4 zemlje – Hrvatskoj, Poljskoj, Češkoj i Slovačkoj. Podravka ima vlastitu distributivnu mrežu koja se proteže od Jadranskog do Sjevernog mora. Podravkine najpoznatije marke - Vegeta i Podravka poznate su ne samo u Hrvatskoj već i u srednjoj i istočnoj Europi, a prodaju se na svim naseljenim kontinentima svijeta u više od 40 zemalja (<http://www.podravka.hr/>).

31. Grupa KONČAR osnovana je 1921. godine, a danas je čini 21 ovisno i 4 pridružena društava. Godišnja prodaja iznosi više od 250 mil. eura od čega gotovo polovica u izvozu, a proizvodi i postrojenja KONČAR isporučeni su tijekom proteklih godina u više od 100 zemalja na svim kontinentima. Najvažnija izvozna tržišta proteklih godina su BiH, Slovenija, Njemačka, Francuska, Makedonija, Češka, Grčka, Ujedinjeni Arapski Emirati, Nigerija, Austrija, Švedska, Velika Britanija i druga (<http://www.koncar.hr/>).

32. Đuro Đaković holding d.d. osnovan je 1991. g. na temelju ugovora o osnivanju, a osnivači su: Hrvatski fond za razvoj, Hrvatsko željezničko poduzeće i tadašnje Složeno poduzeće Đuro Đaković. Grupacija Đuro Đaković u proizvodnom programu ima proizvodnju tračničkih i specijalnih vozila: različiti tipovi teretnih željezničkih vagona, strojevi za razminiranje, vojna vozila (tenkovi, oklopna vozila), građevinski strojevi (<http://www.duro-dakovic.com>).

33. Transparency International je nevladina organizacija posvećena povećavanju vladine odgovornosti i suzbijanju međunarodne i nacionalne korupcije. To je jedina globalna, neprofitna i politički nestranačka udruga čije je djelovanje usmjereno na suzbijanje korupcije i njenih posljedica (<http://www.transparency.hr>).

34. Nenad Puhovski tijekom 1997. g. osniva, u okviru Centra za dramsku umjetnost, Dokumentarni filmski projekt FACTUM. FACTUM se u proteklih nekoliko godina nametnuo kao najznačajniji nezavisni producent dokumentarnog filma u Hrvatskoj i, što je možda još važnije, mjesto okupljanja i samoorganiziranja filmskih i televizijskih autora zainteresiranih za socijalno orijentirani dokumentarac, kao i promišljanje dokumentarnog filma uopće. FACTUM je dobitnik dvije uzastopne najviše nagrade na Danima hrvatskog filma i ima velik broj sudjelovanja na međunarodnim festivalima. Filmovi Factuma čije je prikazivanje i te kako „uzburkalo duhove“ u Hrvatskoj: LORA – SVJEDOČANSTVA, paviljon 22, oluja nad krajinom....

35. Gay udruga (<http://www.iskorak.org>).

36. Lezbijska grupa Kontra je nevladina organizacija koja promovira ljudska prava lezbijki i biseksualnih žena. Osnovana je u ljeto 1997. g. u Zagrebu. Neke od članica bile su osnivačice prve lezbijske grupe u Hrvatskoj Lila Inicijative (1989.), te članice Lige (1992.). Isto tako, pojedine članice Kontre osnivačice su Lezbijske organizacije LORI iz Rijeke. Kontra djeluje na feminističkim i antimilitarističkim principima, te se suprotstavlja svim oblicima diskriminacije. Grupa je registrirana 2002. godine (<http://kontra.hr/kontra/>).

37. Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu (UJDI), osnovano 1988. u Zagrebu. UJDI je prva jugoslavenska alternativna politička organizacija.

38. Iz Antiratne kampanje Hrvatske, osnovane u ljeto 1991. g., proizašle su brojne organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava: Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava, Centar za žene

adekvatnog prostora.

V. Teršelič, T. Gazivoda i Ž. Heđbeli su Nacionalnoj zaklada za razvoj civilnog društva uputili dopis kojim su Zakladu informirati o inicijativi za utemeljenje Dokumentacijskog centra organizacija civilnog društva i o dotadašnjem radu: nakon niza preliminarnih razgovora, održani su sastanci na kojima su sudjelovali predstavnici desetak organizacija civilnog društva i drugi zainteresirani pojedinci/ke; zaključeno je kako je zbog očuvanja izuzetno vrijednog gradiva i publikacija stvorenog radom organizacija civilnog društva osnivanje Centra poželjno; dokumentacijski centar organizacija civilnog društva pozvao bi organizacije civilnog društva, kao i pojedince/ke, da daruju ili pohrane svoje dokumente u Centru; dostupnost ovih dokumenata i publikacija istraživačima i znanstvenicima, kao i svim građanima/kama ove zemlje, omogućila bi objektivnije shvaćanje naše prošlosti, intelektualno i fizičko čuvanje gradiva organizacija i pojedinaca, pohranu dokaza o njihovom postojanju i radu; sudionici dosadašnjih razgovora smatraju da bi naredni korak prema realizaciji trebao biti upoznavanje šireg kruga organizacija civilnog društva s inicijativom. Zaklada je inicijativu podržala i prihvatila i dogovoreno je da će se, postepeno, raditi na njenoj realizaciji.

2005. g. počelo se s konkretnim radom na zaštiti gradiva nevladinih organizacija. Prvi je korak bio objavljivanje prilagođenog prijevoda priručnika *The Records of NGOs, Memory... To Be Shared. A Practical Guide in 60 Questions* Međunarodnog arhivskog vijeća. Publikacija, *Zapisi nevladinih organizacija: Zajedničko pamćenje*, besplatno je dostupna na web stranici Documente – Centra za suočavanje s prošlašću⁴⁹.

Antiratna kampanja je, 12. travnja 2006. g., svjesna kao sjećanje na rat počinje blijedjeti, da kad netko i poželi saznati više o radu ARK-a do informacija jako teško dolazi, te da se nameće pitanje treba li i kako spasiti od zaborava tragove djelovanja ARK-a, organizirala okrugli stol *Ostavština ARK-a 1991-2005: Kako sačuvati i prezentirati materijalne i nematerijalne tragove rada najveće mirovne mreže u Hrvatskoj*.

14. studenog 2006. g. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva i Documenta su organizirali okrugli stol *Zajedničko sjećanje*, na kojem se raspravljalo na temu značaja i mogućnosti arhiviranja građe prikupljene u okviru djelovanja organizacija civilnog društva tijekom 90-ih godina 20. stoljeća.

Documenta, svjesna važnosti gradiva privatnih pravnih stvaratelja - nevladinih organizacija, kao i činjenice da udruge oskudijevaju u materijalnim i ljudskim resursima, od 2006. g. organizira za nevladine organizacije diljem Hrvatske, u suradnju sa Ž. Heđbeli, besplatne tečajeve "Što i kako s papirima", o tome kako srediti i popisati registraturno i arhivsko gradivo. Cilj tečaja je omogućiti nevladinim organizacijama stjecanje znanja potrebnog za učinkovito sređivanje i popisivanje postojećeg, te arhiviranje gradiva u nastajanju, kako bi ono na adekvatan način dokumentiralo rad i postojanje nevladinih udruga, i služilo kako potrebama samih udruga tako i onima šire zajednice. Polaznici tečaja besplatno dobivaju priručnik *Zapisi nevladinih organizacija: Zajedničko pamćenje*.

žrtve rata, *Delfin* Pakrac, Centar za edukaciju i savjetovanje žena (CESI), Volonterski centar Pakrac, *Suncokret*, B.a.b.e., a poslije i Centar za mirovne studije, koji je osnovan 1997. godine, kako bi objedinio sve obrazovne aktivnosti Antiratne kampanje. Sve te udruge počele su kao projekti ARK-a da bi se s vremenom osamostalile, te je tako ARK odigrao važnu ulogu u razvoju civilnog društva u Hrvatskoj (<http://www.h-alter.org/index.php?page=article&id=1492>).

39. NN 172/2003.

40. HDA, koji izrađuje nacрте akata koje donosi ministar kulture, na javnu raspravu nije stavio ni nacрте Pravilnika o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva, Pravilnika o uvjetima smještaja, opreme, zaštite i obrade arhivskog gradiva, broju i strukturi stručnog osoblja arhiva, Pravilnika o polaganju stručnih ispita u arhivskoj struci, te Pravilnika o stručnom osposobljavanju i provjeri stručne osposobljenosti djelatnika u pismohranama.

41. Ravnatelj Centar za ljudska prava Zagreb, <http://www.human-rights.hr/dokumenti/tin-cv.htm>.

42. <http://www.hho.hr/engine.php?id=185>.

43. <http://www.centar-za-mir.hr>.

44. <http://www.cms.hr>.

45. <http://www.goljp.hr/hr.htm>.

46. <http://www.soros.hr>, <http://www.zamir-zine.net/spip.php?article3493>.

47. <http://zaklada.civilnodrustvo.hr>.

48. Voditeljica Documente – Centra za suočavanje s prošlašću, http://en.wikipedia.org/wiki/Vesna_Terselic.

49. <http://www.documenta.hr>.

Zaključak

Hrvatska arhivska služba nema dovoljno znanja, razumijevanja, materijalnih i ljudskih resursa za puni rad s privatnim stvarateljima. Opći, i granski, popisi gradiva s rokovima čuvanja nisu doneseni, iako je to trebalo biti učinjeno do 3. kolovoza 2003. g. Kriteriji za kategorizaciju stvaratelja su praktički neprimjenjivi na privatne pravne i fizičke osobe budući da, posebice kad se radi o udrugama i političkim strankama one nisu, kao što je to slučaj s tijelima uprave, podređene jedna drugoj. Na primjer, Hrvatski Helsinški odbor nije nadređen drugim organizacijama za zaštitu ljudskih prava, ne utvrđuje politike, ciljeve i načine obavljanja ove djelatnosti za ostale organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava, niti u njegovu gradivu ima informacija o organizacijama za zaštitu ljudskih prava koje prema arhivistima spadaju u II. i III. kategoriju, u smislu da bi takve organizacije bile obavezne redovito dostavljati izvještaje o svom radu HHO-u. Nevladine organizacije koje se u RH bave zaštitom ljudskih prava stoje u istoj horizontalnoj ravni s HHO-om. Zakon o pravu na pristup informacijama donesen je krajem 2003. g. i još nisu vidljivi njegovi puni učinci na rad arhiva.

Inicijativa dijela nevladinih udruga za stvaranjem uvjeta koji će omogućiti očuvanje ovog dijela privatnog gradiva, pokazuje hvalevrijednu svijest samih stvaratelja o važnosti privatnog arhivskog gradiva, te izuzetnu solidarnost – spremnost da se sredstva, koja su svakoj udruzi problem, podijele kako bi se sačuvalo zajedničku memoriju.

Arhivsko gradivo čini temelj memorije sveukupne prošlosti određenog društva, države, naroda, organizacije i pojedinca. Dostupnost dokumenata nastalih radom privatnih pravnih i fizičkih osoba istraživačima, znanstvenicima i svim građanima omogućava objektivnije shvaćanje naše prošlosti, intelektualno i fizičko čuvanje gradiva organizacija, pohranu dokaza o njihovom postojanju i radu. Za ispravno i uravnoteženo poimanje vlastite povijesti neophodno je kako gradivo nastalo radom tijela uprave, tako i ono privatnih pravnih i fizičkih osoba. Sagledavajući i objektivno učeći iz svoje povijesti stvaramo čvrste temelje za bolju budućnost. Stoga je potrebno, a što je i dužnost sadašnje generacije prema budućim, pokloniti punu pažnju pitanjima čuvanja i zaštite privatnoga gradiva. Privatno je gradivo krucijalan izvor za razumijevanje političke, socijalne i svake druge povijesti, posebice one druge polovice 20. i početka 21. stoljeća, i zemalja u tranziciji. Privatno je gradivo sastavni i nezaobilazni dio memorije društva.